

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-17>

**ANALYSIS OF THE MECHANISM OF IMPLEMENTATION
OF RIGHTS TO FORCULOUSLY ALIENATED AND SEIZED
PROPERTY UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE
IN UKRAINE**

**АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ
НА ПРИМУСОВО ВІДЧУЖЕНЕ ТА ВИЛУЧЕНЕ МАЙНО
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

Dubova A. O.

*third-year undergraduate student of the
Educational and Scientific Institute of Law
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Дубова А. О.

*студентка 3 курсу ОС «Бакалавр»
Навчально-науковий інститут права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Питання реалізації та захисту прав власників на майно набуло особливої актуальності з повномасштабним вторгненням в Україну й прийняттям Президентом Указу № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року [1]. Відповідно до нього, права визначені у ст. 41 Конституції України, можуть бути тимчасово обмежені. Мова йде про примусове відчуження об'єктів права приватної власності, що може здійснюватися винятково з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом. До того ж, встановлюється умова попереднього і повного відшкодування вартості такого майна [2, ст. 41]. Ці твердження дублюються у ст. 321 Цивільного кодексу України [3]. Крім цього, процедура такого відчуження регламентується Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного або надзвичайного стану» [4]. Нагальність дослідження цієї проблематики є безперечною, що і зумовлює вибір даної теми.

Перш за все, варто вказати, що право власності має фундаментальне значення для правової системи демократичної держави. Із вище зазначених нормативних актів випливає загальний принцип непорушності права власності, сутність якого полягає в неприпустимості протиправного позбавлення цього права учасників відповідних правовідносин, у тому

числі з боку держави. Реалізація цього принципу відбувається шляхом визначення меж допустимого втручання у право власності та створення ефективного механізму його правового захисту. Введення режиму воєнного стану в Україні є однією із виключних обставин, за яких досліджуване право може зазнавати обмежень. У зв'язку з цими причинами набуває значимості питання ефективних механізмів здійснення права власності, гарантій і процедур захисту.

Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» оперує поняттями «примусове відчуження майна» та «вилучення майна» [5, ст. 1]. Між ними існує принципова різниця у власникові, категорії майна та можливості отримання відшкодування. Зокрема, примусове відчуження здійснюється стосовно приватного та комунального майна з подальшою компенсацією його вартості, а вилучення відбувається виключно за рахунок державного майна та без відшкодування його вартості.

Пропоную, перш за все, зосередити увагу на процедурі примусового відчуження індивідуально визначеного майна. Ч. 1 ст. 3 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» встановлює, що зазначене відбувається за рішенням військового командування. Воно погоджується з місцевими адміністраціями, яких, згідно Указа Президента від 24 лютого 2022 р. № 68/2022, в Україні було створено у кількості 24 обласних та Київської міської військових адміністрацій [6]. На територіях, де проводяться військові дії, примусове відчуження майна здійснюється без погодження з місцевими органами влади, відповідно, лише за рішенням військового командування. Вищевказані дії фіксуються у формі акту за єдиним зразком, затвердженим ПКМУ № 998 від 31.10.2012 [7]. Крім цього, до акта також додається документ, що містить висновок про вартість майна на дату його оцінки, яка проводилася у зв'язку з прийняттям рішення про його примусове відчуження. Безперечно, оцінка такого майна матиме переважно суб'єктивний характер через недостатню регламентованість процедури у Законі, що створюватиме підстави для судових спорів з приводу оскарження.

Варто зауважити, що колишні власники лише після офіційного скасування режиму воєнного стану можуть звернутися до територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем вилучення майна із заявою та документами, що містить висновок про його вартість. Протягом десятиденного строку оформлюється висновок у трьох примірниках щодо здійснення виплат компенсації.

У контексті досліджуваної теми окремо варто звернути увагу на новий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану», що був оперативно прийнятий та переданий Президенту України 16.08.2022 року. Керівник держави повернув нормативний акт з певними пропозиціями, які були переглянуті та враховані. Таким чином, наприкінці вересня остаточний варіант документа був ухвалений і підписаний Президентом, з 29.09.2022 року Закон офіційно набрав чинності [8].

Аналіз вищевказаного нормативно-правового акта показує, що нововведення стосуються специфічної процедури відчуження обладнання, яке використовується або може використовуватися для потреб оборонно-промислового комплексу. Ключовою умовою здійснення відчуження визначається ризик припинення функціонування такого майна та його знаходження на території адміністративно-територіальної одиниці нашої держави, межі якої знаходяться на відстані не більше 30 км від району ведення бойових дій чи окупованих територій. Оскільки лінія фронту є динамічною, виникають певні труднощі з встановленням меж цих районів.

Крім цього, проблематичним видається питання критеріїв, за якими мають визначатися майнові комплекси, що підлягають відчуженню, оскільки у документі законодавець конкретно не вказав їх. Таким чином, у межах цієї процедури виникають ризики вилучення практично будь-якого схожого майна.

Важливо також відмітити, що Рада національної безпеки і оборони України наділяється повноваженнями на прийняття відповідних рішень щодо пропозицій, погоджених з обласними військовими адміністраціями на місцях. У зв'язку з цим, залишається незрозумілим, чому інші суб'єкти державної влади залишаються поза описаним процесом. Вважаю, що ухвалений нормативним актом механізм подальшого витребування відчуженого майна скоріше ускладнює процес, а не оптимізує [9].

Висновки. Отже, наразі воєнний стан, запроваджений на території нашої держави, створив багато викликів для законодавчої системи України та її судових органів. Зокрема, процедура примусового відчуження майна та подальшої компенсації вартості потребують удосконалення, на що законодавець оперативно відреагував прийняттям Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану». Документ запроваджує нові механізми примусового відчуження майна. Тим не менш, аналіз Закону дозволяє зробити висновок про те, що прийняті положення містять певні

ризика можливих зловживань, розширеного тлумачення норм, що не сприятиме досягненню поставлених законодавцем цілей. Нормативне регулювання питань оцінки та відшкодування вартості примусово відчуженого майна є недостатнім, щоб встановити чіткі правила та межі повноважень органів у цій сфері.

Крім того, залишається не врегульованим питання реалізації прав власників на таке майно, що зумовлює необхідність встановлення для них гарантій від свавільного вилучення.

Література

1. Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.3>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
5. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17.05. 2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17.%204#Text>
6. Указа Президента «Про утворення військових адміністрацій» від 24 лютого 2022 р. № 68/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>
7. Постанова КМУ від 31 жовтня 2012 р. № 998 «Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#Text>
8. Заком України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2561-20#Text>
9. Зміни у процедурі реквізиції майна: аналіз законопроекту № 7605. URL: <https://ti-ukraine.org/news/zminy-u-protseduri-rekvizitsiyi-majna-analiz-zakonoprojektu-7605/>